

İlkokul Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışlarını Etkileyen Faktörlerin Yapısal Eşitlik Modeli ile Belirlenmesi

Determining the Factors Affecting Financial Literacy Attitudes and Behaviors of Primary School Students Using Structural Equation Modeling

Seval Çiğdemir

Yazar Bilgileri

Seval Çiğdemir
Dr., Millî Eğitim Bakanlığı,
sevalcgdmr@gmail.com

ÖZ

İlkokul öğrencilerinin finansal okuryazarlık tutumlarını ve davranışlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesinin amaçlandığı bu çalışmada Ankara’da eğitim-öğretimine devam eden 285 öğrenci ve bu öğrencilerin ebeveynleri ile çalışılmıştır. İlişkisel tarama modeli ile desenlenen çalışmada veri toplama aracı olarak “Marmara Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranış Ölçeği”, “Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranış Ölçeği”, “Kişisel Bilgi Formu” ve öğrencilerin karne not bilgilerinden yararlanılmıştır. Daha küçük yaş grubunu kapsayan bir dönem olan ilkokulda öğrencilerin finansal tutum ve davranışlarını etkileyen faktörlerin ortaya konulması ile alanyazındaki boşluk doldurulmaya çalışılmıştır. Buna göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışlarının bireysel ve çevresel olmak üzere iki gizil değişkenden etkilendiği belirlenmiştir. Bireysel değişkenler içerisinde en yüksek etkiyi öğrencinin akademik başarısı sağlarken çevresel faktörler içerisinde ise en büyük etkiyi baba finansal tutum ve davranışı göstermektedir. Sonraki çalışmalarda modelden belirlenen değişkenlerin etki güçleri göz önünde bulundurularak finansal okuryazarlığa yönelik çalışmaların düzenlenmesi önerilmektedir.

Makale Bilgileri

Anahtar Kelimeler
Finansal okuryazarlık
İlkokul
Yapısal eşitlik modeli

Keywords

Financial literacy
Primary school
Structural equation modeling

Makale Geçmişi

Geliş: 08.02.2025
Kabul: 21.05.2025

ABSTRACT

In this study, which aimed to identify the factors affecting financial literacy attitudes and behaviors of primary school students, 285 students attending schools in Ankara and their parents were included. The study was designed using the relational survey model, and data were collected through the “Marmara Financial Literacy Attitude and Behavior Scale”, the “Financial Literacy Attitude and Behavior Scale”, “Personal Information Form”, and the students' report card grades. In the context of primary school, which includes a younger age group, this study aims to address a gap in the literature by identifying the factors that influence students' financial attitudes and behaviors. The findings revealed that financial literacy-related attitudes and behaviors were influenced by two latent variables: individual and environmental factors. It was determined that these factors were influenced by two latent variables: individual and environmental. Among the individual variables, the student's academic achievement had the highest impact, while among the environmental factors, the father's financial attitude and behavior had the greatest effect. It is recommended that future studies consider the strength of the variables identified in this model when designing initiatives to enhance financial literacy.

Makale Türü

Araştırma

Önerilen Atıf

Çiğdemir, S. (2025). İlkokul öğrencilerinin finansal okuryazarlık tutum ve davranışlarını etkileyen faktörlerin yapısal eşitlik modeli ile belirlenmesi. *TEBD*, 23(2), 1648-1672. <https://doi.org/10.37217/tebd.1636088>

Giriş

Geleneksel anlamda temel eğitimin başlangıcı olarak görülen okuma-yazma süreci, içinde bulunduğumuz çağda teknolojik ve toplumsal dönüşümden etkilenerek daha geniş bir yelpazede ele alınmaktadır. En genel tanımıyla “okuryazar olma durumu” olarak açıklanan kavram (Türk Dil Kurumu [TDK], 2015) zamanla genişleyerek okuma, yazma, basit aritmetik becerileri ve bir sorumluluğu yerine getirebilecek kadar bilgi ve donanımına sahip olma şeklinde anlam genişlemesine uğramıştır (Güneş, 1994). Günümüzde ise okuryazarlık kavramı; bilgi ve becerileri ortaya koyma, etkili iletişim kurma, karşılaştırma ve analiz etme biçiminde ifade edilmekte ve medya okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı, sağlık okuryazarlığı gibi otuz dört farklı boyutta ele alınmaktadır (Kurt, 2010). Bu boyutlar arasında özellikle son yıllarda artan zorlu finans ortamların ve karmaşık finansal yapıların etkisiyle finansal okuryazarlık kavramı ön plana çıkmaktadır (Arellano vd., 2018, Rotherham ve Willingham, 2010).

Finansal okuryazarlık, finansal kavramları ve riskleri bilerek etkin kararlar alabilme, parayı yönetirken ve kullanırken bilinçli bir şekilde değerlendirme yapabilme ve alınan kararları uygulayabilme becerisidir (Noctor vd., 1992; OECD [Organisation for Economic Co-operation and Development], 2013) Bu finansal beceriye sahip olan bireyler mali konularda etkin rol almakta, ekonomik gelişmeleri dikkatli gözlemlemekte ve tüketimden çok tasarrufa yönelerek piyasaların daha verimli çalışmasına katkı sağlamaktadırlar (Williams, 2007; Xu ve Zia, 2012). Ancak mali yönetim ve tasarruf alışkanlığı edinmemiş bir bireyin iflası ya da haciz durumu yaşaması hem kendisi hem de çevresi için sosyal ve psikolojik açıdan olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmaktadır (Hastings vd., 2012). Bu nedenle finansal okuryazarlık millî tasarruf açısından da oldukça etkili bir belirleyicidir (Jappelli ve Padula, 2011). Yatırım geliri elde etme, birikim yapma, birikimi koruma gibi konularda bilgi sahibi olunması yaşamın seyrini doğrudan etkilemektedir (Vitt vd., 2000). Örneğin suça ve intihara eğilim, aile yapısının bozulması ve boşanmalardaki artış gibi sosyal konular da finansal okuryazarlıktaki başarı ile ilişkilidir (Güvenç, 2016). Hem mali hem de sosyal açıdan etki alanı göz önünde bulundurulduğunda uzun vadede ekonomik sorunları azaltmak ve finansal bilinci geliştirmek adına her yaş ve her gruptan bireye finansal okuryazarlık eğitimi verilmelidir (Bayram, 2010). Verilen eğitim söz konusu olduğunda OECD (2016) tarafından gerçekleştirilen “Yetişkin Finansal Okuryazarlık Yetkinlik Ölçeği”ne göre finansal okuryazarlık alt boyutunda Türkiye’nin katılımcı 30 ülke içerisinde 21. sırada yer alması durumun önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

Erken yaşta verilen finansal eğitimin finansal okuryazarlık üzerindeki etkisine dair farklı görüşler mevcuttur. Lusardi vd. (2010), finansal eğitim alan kişilerin yetişkinlik döneminde daha çok gelir elde ettiğini söylerken Mandell ve Klein (2007), finans eğitimi alan genç yetişkinlerin düşük finansal okuryazarlık puanı elde ettiklerini belirtmiştir. Alanyazında istisnalar bulunsa dahi genel

kaniya göre küçük yaşta verilen finansal eğitim ile finansal okuryazarlık becerisi doğru orantılıdır (Gökmen, 2010; Lusardi vd., 2010). Yetişkinlikte alışkanlıkların kemikleşmesi ve değiştirilmesinin zor olması, erken yaşta verilen finansal eğitimin önemini daha da arttırmaktadır (Fernandes vd., 2014). Ebeveynlerin çocuklarının finansal okuryazarlık eğitimi alması durumunda tüm ailenin refah düzeyinin artacağına inanması bu duruma örnek teşkil etmektedir (Holden vd., 2009). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bu gerçekliğin etkisiyle finansal okuryazarlığa giderek daha da önem vermekte ve bu amaçla finansal okuryazarlık seviyesini ölçmeye yönelik ölçekler geliştirip uygulamaktadır (Çelikten ve Doğan, 2020; OECD, 2016). Ülkemizde de bu bağlamda finansal okuryazarlık konuları öğretim programında yer edinmeye başlamış, ortaöğretim düzeyinde ekonomi ve girişimcilik gibi derslerle ilkökul düzeyinde ise matematik ve sosyal bilgiler dersleri içerisinde alt öğrenme alanı olarak yer verilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018).

Finansal okuryazarlık ile ilgili çalışmalar genellikle ortaokul, lise, lisans ve lisansüstü eğitim düzeyini kapsamakta ve ilkökul boyutuna yeterince ağırlık verilmemektedir (Çelikten, 2024; Sarıgül, 2020). Yine çalışmalarda finansal davranışın edinilmesinde aile yapısının ve ailenin finansal tutumunun oldukça önemli bir yer tuttuğu vurgulanmaktadır (Cude vd., 2006; Çarıkcı, 2019; Gudmunson ve Danes, 2011; Lusardi, 2008; Van Rooij vd., 2011). Finansal başarıyı etkileyen faktörler açısından bakıldığında ise akademik başarı ile finansal başarının doğrudan ilişkili olduğuna yönelik bulgular yer almaktadır (Erkılıç, 2019; Tural-Sönmez, 2016). Kullanılan iletişim araçları, cinsiyet, ortalama aylık gelir ve eğitim düzeyi de finansal okuryazarlık becerisi ile ilişkili olduğu tespit edilen diğer değişkenlerdir (Coşkun, 2016; Danes ve Haberman, 2007; Ergün vd., 2014; Temizel ve Bayram, 2011).

Sonuç olarak finansal okuryazarlığın akademik başarı, aile, çevre gibi farklı değişkenlerle ilişkisini inceleyen tek boyutlu çalışmalar olsa da tüm bileşenlerin bir arada ele alındığı, hangi değişkenin ne oranda tutum ve davranışı etkilediğini belirleyen çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bireyin sergilediği finansal okuryazarlık tutum ve davranış bir sonuç olarak ele alındığında mevcut çalışma bu davranışların ortaya çıkma nedenini bütüncül bir bakış açısıyla ele almaktadır. Böylece sonraki çalışmalarda hangi bileşen üzerinde yoğunlaşırsa daha verimli sonuçlar elde edileceğine yönelik politika yapıcılara ve araştırmacılara fikir oluşturulacaktır.

İlkokul öğrencilerinin finansal tutum ve davranışlarını etkileyen faktörlerin ve etkileme düzeylerinin yapısal eşitlik modeli ile belirlenmesinin amaçlandığı bu çalışmada aşağıdaki araştırma sorularının cevabı aranmaktadır.

1. İlkokul öğrencilerinin finansal okuryazarlık tutumlarının ve davranışlarının düzeyi nedir?

2. İlkokul öğrencilerinin finansal okuryazarlık tutumlarını ve davranışlarını etkileyen bireysel faktörlerin (cinsiyet, akademik başarı, TV- haber takip etme) etki düzeyi nedir?
3. İlkokul öğrencilerinin finansal okuryazarlık tutum ve davranışlarını etkileyen çevresel faktörlerin (ebeveyn finansal tutumu, ebeveyn eğitim düzeyi, ekonomik durum, sosyal medya kullanma) etki düzeyi nedir?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin finansal okuryazarlık tutum ve davranışlarını etkileyen değişkenleri belirlemeyi amaçlayan araştırma betimsel nitelikte olup ilişkisel tarama modeline göre desenlenmiştir. Tarama modelinde geçmişte veya günümüzde var olan bir durum olduğu hâliyle incelenirken ilişkisel tarama modelinde ise aynı durumu kapsamlı, karşılaştırmalı ve korelasyonel olarak betimlemek mümkündür (Karasar, 2002). Değişkenler arası ilişkileri belirlemek amacıyla bir yapısal eşitlik modeli oluşturulmuştur. İkinci nesil veri analiz tekniklerinden biri olan yapısal eşitlik modellemesi ile basit istatistiksel tekniklere oranla aynı anda birçok bağımlı ve bağımsız değişkeni ve bu değişkenler arasındaki ilişkiyi görmek ve karmaşık araştırmaları tek bir süreçte kapsamlı olarak ele almak mümkündür (Anderson ve Gerbing, 1988). Yapısal eşitlik modellemesi ile zekâ, tutum, kaygı gibi doğrudan ölçülemeyen gizil değişkenler ile ölçek kullanılarak oluşturulan gözlenen değişkenler arasındaki nedensel ilişki ortaya konur ve modellenir (Kline, 2006). Yapısal eşitlik modellemesi, karmaşık kuramsal modellerin test edilmesinde anket verilerinden gizil yapılar (faktörler) çıkarıldığında aracı ve düzenleyici değişkenlerle neden-sonuç ilişkileri test edilirken başvurulan istatistiksel bir yöntemdir (Byrne, 2010).

Örneklem

Örneklemin belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde araştırmacı kendi amacı doğrultusunda evrenden seçim yaparak örneklemini belirler. Araştırmada elde edilen verilerin genelleme yapmaya uygun nitelikte olması ve genel öğrenci popülasyonunu yansıtabilmesi için sosyoekonomik ve sosyokültürel açıdan farklı grupları içerisinde barındırmasına dikkat edilmiştir. Araştırma grubunu Ankara'da bir devlet ilkokulunda eğitim-öğretime devam eden dördüncü sınıf öğrencileri ve bu öğrencilerin ebeveynleri oluşturmaktadır. Uygulamaya katılan öğrencilere ait demografik bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Dâhil Edilen Öğrencilere Ait Demografik Bilgiler

<i>Değişken</i>	<i>Kategoriler</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Cinsiyet	Kız	132	46,3
	Erkek	153	53,7
Yaş	9-10 arası	207	72,63
	10-11 arası	78	27,37

Şube	A	37	13,0
	B	37	13,0
	C	38	13,3
	D	42	14,7
	E	38	13,3
	F	37	13,0
	G	32	11,2
	H	24	8,4
Toplam		285	100

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %46,3'ünün kız (132), %53,7'sinin erkek (153) olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin devam ettiği şubelerinin mevcutlarının ise birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Araştırmaya Dâhil Edilen Velilere Ait Demografik Bilgiler

<i>Değişken</i>	<i>Kategoriler</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Ekonomik Düzey	Alt	75	26,3
	Orta	167	58,6
	Üst	43	15,1
Anne Eğitim Düzeyi	İlkokul	36	12,6
	Ortaokul	71	24,9
	Lise	161	56,5
	Lisans ve üstü	17	6
Baba Eğitim Düzeyi	İlkokul	5	1,8
	Ortaokul	46	16,1
	Lise	186	65,3
	Lisans ve üstü	48	16,8
Toplam		285	100

Tablo 2'ye göre araştırmaya 570 öğrenci velisi (anne, 285; baba, 285) katılmıştır. Öğrenci velileri ekonomik durumlarını tanımlarken alt (%26,3), orta (%58,6) ve üst (%15,1) ekonomik düzeyde yer aldıklarını belirtmişlerdir. Anne eğitim düzeyi ilkokul olan öğrenciler en düşük orana (%12,6) sahipken anne eğitim düzeyi lise olan öğrencilerin en yüksek orana (%56,5) sahip olduğu görülmektedir. Benzer şekilde baba eğitim düzeyi ilkokul (%1,8) olan öğrenciler en düşük orana sahipken baba eğitim düzeyi lise (%65,3) olan öğrenciler çoğunluktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırma modelini oluştururken 10 farklı değişken kullanılmıştır. Bu değişkenlerin ölçümü için aşağıda yer alan demografik bilgi formları ve ölçekler kullanılmıştır.

Akademik Başarı

Öğrencilerin akademik başarı puanlarının belirlenmesinde 3. sınıf karne bilgilerinden yararlanılmıştır. Türkçe, matematik, hayat bilgisi, fen bilimleri derslerinin ortalamaları alınmış ve her bir öğrenci için puanlama yapılmıştır. Dört dersin ortalaması 2,5 ve üstü ise “çok iyi”, 2-2,5 arasında ise “iyi”, 2'den az ise “zayıf” olarak kodlanmıştır. Kategorilerin belirlenmesinde 1-3 puan aralığında değişen karne notları temel alınmıştır.

Sosyal Medya Kullanımı

Öğrencilerin sosyal medya kullanımını belirlemek amacıyla bilgi formlarından yararlanılmıştır. Kendine ait bir sosyal medya hesabı olanlar ve olmayanlar şeklinde kodlanmıştır.

Haber Takibi

Öğrencilerin TV, internet veya benzer ortamlardan ekonomik haberleri takip etme durumunu belirlemek amacıyla bilgi formlarından yararlanılmıştır. “Günde 1 saatten az”, “1-3 saat arası” ve “3 saatten fazla” olarak kodlamalar yapılmıştır.

Ekonomik Gelir

Ailelerin ekonomik gelir düzeyini belirlemek amacıyla bilgi formlarından yararlanılmıştır. Gelirleri sınıflandırmak amacıyla bir işçi örgütünün (Türk-İş) 2022 Haziran ayı açlık ve yoksulluk sınırları temel alınmıştır. Buna göre 25.000 TL altı, 25.000- 50.000 TL arası ve 50.000 TL ve üstü şeklinde kodlama yapılmıştır.

Ebeveyn Eğitim Düzeyi

Anne ve babanın eğitim düzeyinin belirlenmesi amacıyla bilgi formlarından yararlanılmıştır. Eğitim düzeyi sınıflandırılırken “ilkokul”, “ortaokul”, “lise”, “lisans ve üstü” şeklinde kodlama yapılmıştır.

Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranış Ölçeği

Anne ve babaların finansal okuryazarlık tutum ve davranışlarını belirlemek amacıyla Sarıgül (2015) tarafından geliştirilen ölçekten yararlanılmıştır. 14 maddeden oluşan ölçek, varyansın %.49,24’nü açıklamaktadır ve ölçeğin güvenirliği .72 olarak tespit edilmiştir.

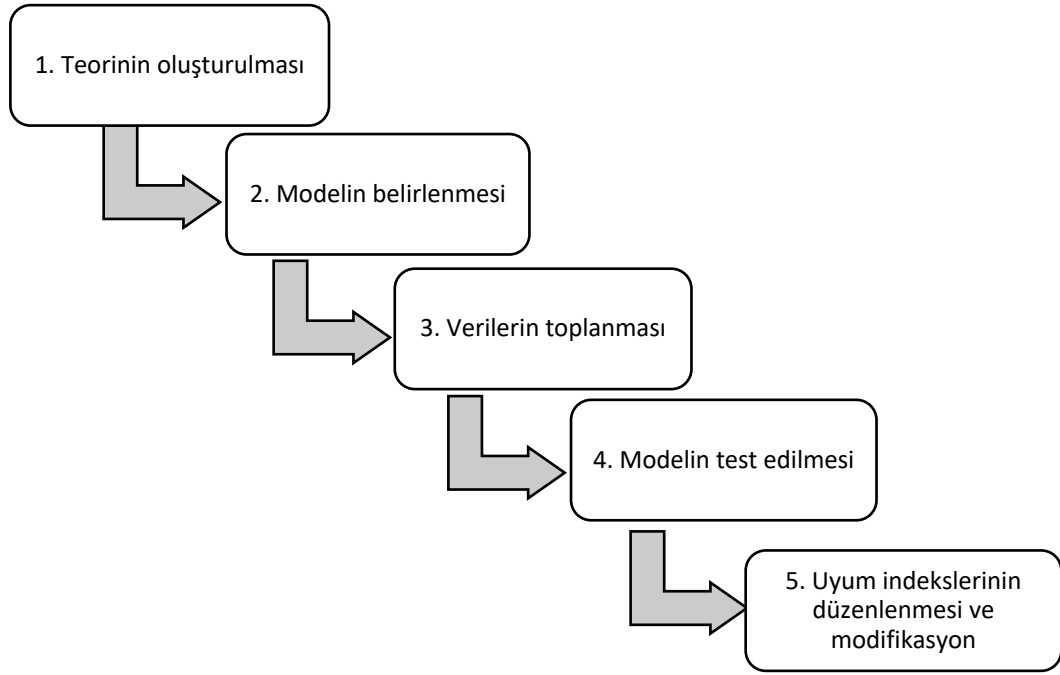
Marmara Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranış Ölçeği

4. sınıf öğrencilerinin finansal tutum ve davranışlarını tespit etmek amacıyla Çelikten ve Doğan (2020) tarafından geliştirilen ölçekten yararlanılmıştır. Ölçek 21 madde ve 5 faktörden oluşmaktadır ve ölçeğin güvenirliği .83’tür.

Veri toplama sürecine başlamadan önce ölçeklerin uygulanacağı öğrencilerin velilerine sınıf öğretmenleri aracılığı ile gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır. Finansal Okuryazarlık Tutum Ölçeği araştırmacı tarafından bizzat ve ortalama 20 dakikalık sürede uygulanmıştır. Velilerden elde edilen bilgiler çevrim içi olarak toplanmıştır. Öğrencilerin akademik başarısını tespit etmek amacıyla okul idaresi ile görüşülmüş ve bir önceki yıl sonu (3. sınıf) ders notlarına ulaşılmıştır. Toplamda 285 öğrenci ve bu öğrencilerin ebeveynlerine ulaşılmıştır. Tüm verilerin toplanma süresi 05.01.2023-15.03.2023 tarihleri arasında ortalama iki ay sürmüştür.

Veri Toplama Süreci ve Verilerin Analizi

Araştırma süreci Şekil 1’de yer alan diyagram doğrultusunda yürütülmüştür.

Şekil 1. Araştırma süreci

Alanyazın incelemesi sonucunda öncelikle finansal okuryazarlık tutum ve davranışlarını etkileyen değişkenler belirlenmiştir. Sık tekrarlanan değişkenlerin aile yapısı, cinsiyet ve akademik başarı düzeyi üzerinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir (Cude vd., 2006; Çarıkçı, 2019; Erkilic, 2019; Gudmunson ve Danes, 2011; Lusardi, 2008; Lyons vd., 2006; Tural-Sönmez, 2016; Van Rooij vd., 2011; Wagland ve Taylor, 2009; Worthington, 2006). Bu doğrultuda ebeveyn eğitim düzeyi, ebeveyn ekonomik geliri, ebeveynlerin finansal okuryazarlık tutumları, çocuğun cinsiyeti, çocuğun sosyal medya kullanımı, çocuğun ekonomi haberleri izleme durumu ve çocuğun akademik başarısının finansal okuryazarlığa yönelik tutumları etkileyen faktörler olacağı varsayılmıştır.

Çalışmanın ikinci aşamasında model belirleme çalışmaları yapılmıştır. Model tasarlanırken yapısal eşitlik modelinin doğasına uygun olarak doğrudan gözlenemeyen ancak gözlenebilir değişkenlerle eşleştirilerek tanımlanan gizil değişkenler sürece eklenmiştir (Reisinger ve Mavondo, 2007). Bu doğrultuda model tasarlanırken cinsiyet, akademik başarı ve ekonomi haberleri takibi; tutum ve davranışı etkileyen bireysel değişkenler olarak ele alınmıştır. Ebeveynlerin gelir düzeyi, ebeveynlerin eğitim düzeyi, ebeveynlerin finansal okuryazarlık tutumları ve çocuğun sosyal medya kullanım düzeyi ise çevresel değişkenler olarak belirlenmiştir. Böylece “bireysel” ve “çevresel” olmak üzere iki gizil değişken modele dâhil edilmiştir.

Çalışmanın üçüncü aşamasında veri toplama süreci gerçekleştirilmiştir. Ebeveynlerden toplanacak veriler için öncelikle sınıf öğretmenleri ile görüşülmüş ve velilere ön bilgilendirme yapımları sağlanmıştır. Demografik bilgi formu ve yetişkinler için Finansal Okuryazarlık Tutum Ölçeği formları hazırlandıktan sonra 160 veli ile yüz yüze, 125 veli ile çevrim içi olarak veri toplama

süreci tamamlanmıştır. Ebeveynlerden veri toplama süreci her bir form için ortalama 20 dakika sürmüştür. Öğrencilerden akademik başarısını tespit etmek amacıyla okul idaresi ile görüşülmüş ve bir önceki eğitim-öğretim yılındaki (3. sınıf) ders notlarına ulaşılmıştır. Öğrencilere ait demografik bilgiler ve Finansal Tutum Ölçeği'nin yer aldığı form ise birebir olarak araştırmacı tarafından uygulanmış ve her bir formun doldurulması ortalama 25 dakika sürmüştür. Sonuç olarak 285 ebeveyn ve 285 öğrenciden veriler toplanmıştır.

Araştırmanın dördüncü aşamasında modelin test edilmesi yer almaktadır. Modelin test edilmesi sonucunda oluşan uyum indeksleri model ve veriler arasında uyum olduğunu gösteriyorsa teoremin kabul edilmesi, uyum indeksleri böyle bir uyum olmadığını destekliyorsa teoremin reddedilmesi gerekmektedir (Meydan-Şeşen, 2015). Bu nedenle elde edilen veriler öncelikle SPSS programına aktarılmış sonrasında veriler AMOS programı ile çizilen taslak modele aktarılarak analizler gerçekleştirilmiştir. Çoklu uyum indekslerinden RMSEA, CFI, IFI ve GFI değerleri esas alınmıştır. CFI ve IFI uyum değerlerinin .90'dan büyük, GFI için .85' ten büyük RMSEA için .08'den küçük olması ve ki kare değerinin 3'ten küçük olması gerektiği belirlenmiştir (Cole, 1987; Kline, 2006).

Çalışmanın son aşamasında kurulan modelin analizinde yeterli uyum değerlerine ulaşamazsa kuramsal ilişkilere bağlı kalmak koşulu ile uyum değerlerini iyileştirmek için modifikasyon yapılabilir (Byrne, 2010). Bu doğrultuda sürecin son aşamasında gerekli modifikasyonlar gerçekleştirilmiş ve modele son şekli verilmiştir.

Geçerlik, Güvenirlik ve Etik

Yapısal Eşitlik Modelleri (YEM) ile bir ölçümde yer alan hataları tespit etmek ve kontrolünü sağlamak daha mümkün olduğu için path analizi yöntemine göre daha etkilidir (Meyers vd., 2006). Bu araştırmada YEM analizi için model varsayımlarının incelenmesi, modelin test edilmesi ve uyumun değerlendirilmesi aşamaları gerçekleştirilmiştir. Ancak YEM analizine geçmeden önce varsayımların incelenmesi gerekmektedir. Varsayımların incelenmesi aşamasında amaç elde edilen verilerin YEM analizi yapmak için uygun olup olmadığını tespit etmektir. Varsayım analizleri içerisinde kayıp değerler, normallik, örneklem büyüklüğü ve çoklu doğrusallık analizleri yer almaktadır (Çokluk vd., 2012).

Varsayımları test etmek amacıyla öncelikle kayıp veri analizi yapılmış ve eksik veya hatalı veriler belirlenerek çıkartılmıştır. Veri setinin dağılımının normalliğini belirlemek amacıyla uç değer analizi yapılmıştır. Z puanına göre +3, -3 aralığında yer alanlar kabul edilmiş ve bu değerler dışında yer alan dört katılımcının cevapları veri setinden çıkarılmıştır. Sonuç olarak 285 veri ile normallik analizleri yapılarak Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. YEM Normallik Analiz

<i>Değişken</i>	<i>N</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	<i>Skewnes</i>	<i>Kurtosis</i>	<i>Sd</i>
Cinsiyet	285	1,0	2,00	-.14	1.99	.49
Gelir	285	1,00	3,00	.09	-.54	.63
Sosyal medya	285	.00	1,00	.23	-1.95	.49
Haber	285	1,00	3,00	1.55	1.44	.47
Anne eğitim	285	1,00	4,00	-.66	-.24	.78
Baba eğitim	285	1,00	4,00	-.39	.78	.63
Anne tutum	285	28,00	54,00	-.21	-.99	6,73
Baba tutum	285	22,00	60,00	.05	-1.44	10,8
Finansal tutum	285	36,00	95,00	-.46	.43	9,37
Akademik başarı	285	1,00	3,00	-.87	-.45	.52

Farklı değişkenlerden oluşan yapısal eşitlik modelinin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için tablodaki çarpıklık ve basıklık katsayılarını incelenmiştir (Karagöz, 2017). Çok değişkenli basıklık değerinin -2 ile +2 arasında ve çok değişkenli kritik oran değerinin 1,96'dan küçük olması veri setinin çok değişkenli normallığe sahip olduğunu göstermektedir (Bayram, 2010). Modele ait çok değişkenli normallik analizi sonuçlarına göre veri setinin çok değişkenli normallik varsayımlarını karşıladığı tespit edilmiştir.

YEM analizinde uygun örneklem büyüklüğü için “50+ yordayan değişken sayısının sekiz katı” formülü kullanılır (Tabachnick ve Fidell, 2015). Model içerisinde 10 değişken kullanılmıştır. Sonuç olarak 285 katılımcı sayısının YEM için uygun bir örneklem büyüklüğü olduğu görülmektedir. Çoklu doğrusallık için değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiş ve tüm değişkenlerin VIF değerinin 10'un altında olduğu tespit edilmiştir. Dolayısı ile veri setinde çoklu doğrusallık probleminin olmadığı görülmüştür.

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Bulgular

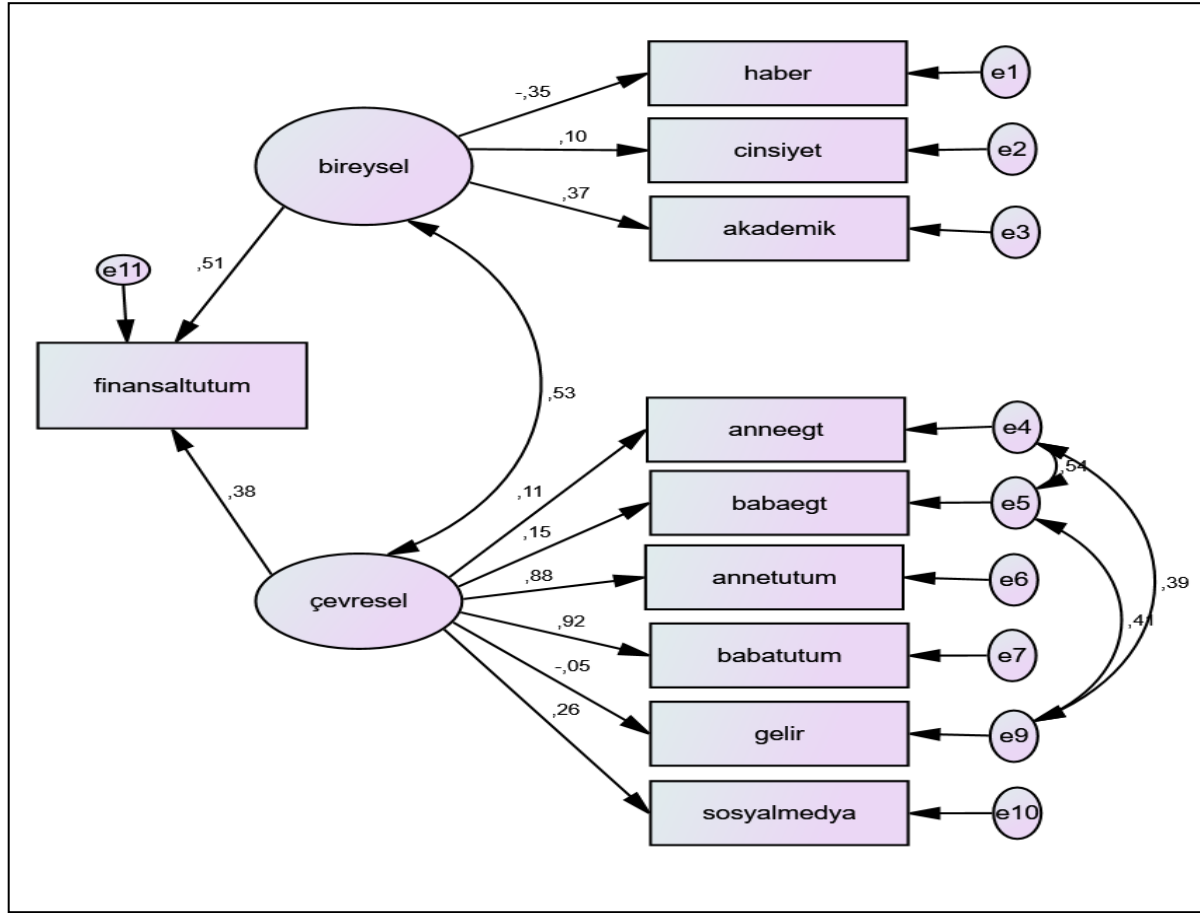
Bu bölüm içerisinde araştırma sorularının cevaplarını aramak amacıyla gerçekleştirilen analizler yer almaktadır. Modelle ilgili analizlere geçmeden önce birinci araştırma sorusu olan “İlkokul öğrencilerinin finansal okuryazarlık tutum ve davranış düzeyleri nedir?” sorusunun cevabı aranmıştır. Bu amaçla gerçekleştirilen analiz Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Öğrencilerin Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranış Puanları

Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışı	<i>N</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>X</i>	<i>Sd</i>
	285	36	95	70	9,37

Öğrencilere uygulanan ölçekten en düşük 21, en yüksek ise 105 puan alınabilmektedir. Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin puan ortalamalarının $X=70$ ve standart sapmanın $sd=9,37$ olduğu

görülmektedir. İkinci ve üçüncü araştırma sorusunun yanıtını bulmak amacıyla veriler ile çizilen modelin test edilmesi aşamasına geçilmiştir. Oluşturulan yapısal eşitlik modeli Şekil 2’de gösterilmektedir.

Şekil 2. Yapısal Eşitlik Modeli

Modelin test edilmesinin ardından uyum değerleri incelenmiştir. Oluşturulan modele göre uyum indeksleri Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 5. Yapısal Eşitlik Modeli Uyum Değerleri

İndeks	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Araştırma Bulgusu	Sonuç
χ^2/df	0-2 aralığı	2-3 aralığı	1,92	Mükemmel uyum değeri
RMSEA	.05 ve altı	.08 ve altı	.05	Mükemmel uyum değeri
CFI	.95 ve üstü	.90 ve üstü	.96	Mükemmel uyum değeri
IFI	.95 ve üstü	.90 ve üstü	.96	Mükemmel uyum değeri
GFI	.90 ve üstü	.85 ve üstü	.89	Kabul edilebilir değer

Tablo 5 incelendiğinde modelin ki-kare uyum indeksinin ($\chi^2=57,88$; $p=.00$; $df=30$; $\chi^2 df=1,92$) anlamlı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca diğer uyum indeksi değerlerinden RMSEA=.05; GFI=.96; IFI=.96; CFI=.96 olarak bulunmuştur. Elde edilen bulgular sonucunda modelin uyum değerlerinin çok iyi düzeyde olduğu görülmektedir.

Şekil 1’de kurulan yapısal eşitlik modeline ilişkin yol katsayıları, standartlaştırılmış faktör yük değerleri ve standartlaştırılmış hata değerleri yer almaktadır. Bu değerlerin oranı ve etki büyüklüğü

ile ilgili bilgiler Tablo 6’da gösterilmiştir. Kline (2006), standart yol katsayılarına yönelik olarak .10- .30 altındaki değerler için “küçük etki”, .30-.50 arasındaki değerler için “orta etki” ve .50 üzerindeki değerler için ise “büyük etki” sınıflamasını yapmıştır. Analizler bu bağlamda ele alınmıştır.

Tablo 6. YEM’e Göre Çevresel Faktörlerin Etkisi

<i>Yapısal İlişkiler</i>	<i>Standartlaştırılmış Yol Katsayısı</i>	<i>Etki Büyüklüğü</i>
Bireysel faktörler → finansal okuryazarlık tutum ve davranış	.51*	Büyük etki
Çevresel faktörler → finansal okuryazarlık tutum ve davranış	.38*	Orta etki

*p<0,05

Tablo 6’dan elde edilen bilgilere göre oluşturulan yapısal eşitlik modelinde bireysel faktörler ile finansal okuryazarlık tutum ve davranışı arasında ($\beta=0,51$; $p<0,05$) doğrudan, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca bireysel faktörlerin okuduğunu anlama üzerindeki etkisi büyük etki düzeyindedir. Tabloya göre çevresel faktörler ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında pozitif yönlü, orta büyüklükte ve anlamlı bir ilişki vardır ($\beta=0,38$; $p<0,05$). Ayrıca model içerisinde yer alan iki örtük değişken olan bireysel ve çevresel faktörler arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\beta=0,53$; $p>0,05$).

Bireysel faktörler içerisinde yer alan değişkenlerin faktörü hangi oranda etkilediği Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. YEM’e Göre Bireysel Faktörlerin Finansal Okuryazarlık Üzerindeki Etkisi

<i>Değişkenlerin Bireysel Faktörlerle İlişkisi</i>	<i>Standartlaştırılmış Yol Katsayısı</i>	<i>Etki Büyüklüğü</i>
Haber takibi	-.35*	Orta etki
Cinsiyet	.10*	Küçük etki
Akademik başarı	.37*	Orta etki

*p<0,05

Tablo 7’den elde edilen bilgilere göre, öğrencilerin haber takibi ile finansal okuryazarlık tutum ve davranışı arasında ($\beta=-.35$; $p<0,05$) negatif yönlü orta etkili ve anlamlı bir ilişki vardır. Öğrencinin cinsiyeti ile finansal tutum ve davranışları arasında ($\beta=.10$; $p<0,05$) pozitif yönlü küçük etkili ve anlamlı bir ilişki vardır. Öğrencilerin akademik başarıları ile finansal okuryazarlık tutum ve davranışları arasında ($\beta=.37$; $p<0,05$) pozitif yönlü orta düzeyde etkili ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Çevresel faktörler içerisinde yer alan değişkenlerin etki oranları Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. YEM’e Göre Çevresel Faktörlerin Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışlarını Etkileme Düzeyleri

<i>Yapısal İlişkiler</i>	<i>Standartlaştırılmış Yol Katsayısı</i>	<i>Etki Büyüklüğü</i>
Baba eğitim düzeyi	.15*	Küçük etki
Anne eğitim düzeyi	.11*	Küçük etki
Anne finansal tutum	.88*	Büyük etki
Baba finansal tutum	.92*	Büyük etki
Gelir	-.05*	Küçük etki
Sosyal medya	.25*	Küçük etki

*p>0,05

Tablo 8'e göre oluşturulan yapısal eşitlik modelinde baba eğitim düzeyi çevresel faktörü ($\beta=0,15$, $p<.05$) pozitif yönlü, anlamlı ve küçük oranda; anne eğitim düzeyi ise ($\beta=.11$, $p<.05$) pozitif yönlü, anlamlı ve küçük oranda etkilemektedir.

Modele göre annenin finansal tutumu ($\beta=.88$, $p<.05$) pozitif yönlü, anlamlı ve yüksek etkilidir. Aynı şekilde babanın da finansal tutumu ($\beta=.92$, $p<.05$) pozitif yönlü, anlamlı ve yüksek etkili olarak tespit edilmiştir.

Ailenin gelir düzeyi ($\beta=-.05$, $p<.05$) ise öğrencilerin finansal tutum ve davranışlarını negatif yönlü, anlamlı ve düşük düzeyde etkilemektedir. Öğrencilerin sosyal medyayı etkin ulanma durumları, finansal okuryazarlık tutum ve davranışları üzerinde pozitif yönlü, anlamlı ve düşük düzeyde etki göstermektedir.

Analizler sonucunda elde edilen bilgiler şu şekildedir:

1. İlkokul öğrencilerinin finansal okuryazarlık tutum ve davranış puanları orta düzeydedir.
2. Oluşturulan modelin uyum indeksleri oldukça iyi düzeydedir. Oluşturulan modele göre ilkokul öğrencilerinin finansal okuryazarlık tutum ve davranışları bireysel (cinsiyet, akademik başarı, haber takibi) ve çevresel (ebeveyn eğitim düzeyi, ebeveyn finansal tutumu, gelir düzeyi ve sosyal medya kullanma) faktörlerden anlamlı düzeyde etkilenmektedir.
3. İlkokul öğrencilerinin finansal okuryazarlık tutum ve davranışlarını bireysel faktörler çevresel faktörlere oranla daha yüksek düzeyde etkilemektedir.
4. Bireysel faktörler içerisinde en büyük etkiyi akademik başarı en düşük etkiyi ise cinsiyet faktörü oluşturmaktadır. Haber takibi ise ters orantılı bir etki göstermektedir. Öğrencinin maruz kaldığı gündem ve haber içeriği arttıkça finansal okuryazarlık tutum ve davranışının olumsuz etkilendiği tespit edilmiştir.
5. Çevresel faktörler içerisinde ilkokul öğrencisinin finansal tutumunu en fazla etkileyen değişkenin babanın finansal tutumu olduğu tespit edilmiştir. En az etkileyen değişken ise ailenin gelir düzeyi olarak belirlenmiştir. Ayrıca gelir düzeyi ile finansal tutum arasında ters orantı olduğu tespit edilmiştir. Yani öğrencinin gelir düzeyi arttıkça finansal tutum ve davranış puanlarının düştüğü görülmektedir.
6. Modele dâhil edilen tüm değişkenlerin finansal tutum ve davranışları anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür.

Tartışma

Finansal okuryazarlık ile ilgili alanyazın incelendiğinde ilgili araştırmaların çoğunlukla lise, üniversite öğrencileri ve yetişkinleri kapsamakta (Sarigül, 2020) ve ilkokul öğrencileri ile finansal

okuryazarlık arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların kısıtlı olduğu dikkat çekmektedir. Hâlbuki küçük yaşlarda alınan mali eğitimin ileriki dönemlerde hem birey hem de toplum için olumlu etkisinin fazla olacağı bilinmektedir (Gökmen, 2010; Hastings vd., 2012). Bu kapsamda ilkokul öğrencilerinin finansal okuryazarlık tutumlarının ve davranışlarının tespit edilmesi büyük önem taşımaktadır. Analizler sonucunda katılımcıların genel olarak ortalama düzeyde performans sergiledikleri tespit edilmiştir. Benzer örneklem grubu ile çalışan Çelikten vd. (2023) ise 4. sınıf öğrencilerinin finansal okuryazarlık tutumlarının ve davranışlarının yüksek olduğunu belirlemişlerdir.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışını etkileyen bireysel ve çevresel faktörleri ortaya koymak amacıyla oluşturulan yapısal eşitlik modelinde yer alan faktörlerin modele çok iyi uyum sağladığı tespit edilmiştir. Oluşturulan yapısal eşitlik modelinde öncelikle gizil değişkenlerin (bireysel faktörler, çevresel faktörler) finansal okuryazarlığa etki düzeyi incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre bireysel faktörlerin finansal okuryazarlığı anlamlı bir şekilde etkilediği tespit edilmiştir. Yapısal eşitlik modeli ile gerçekleştirdikleri çalışma sonucunda Rahman ve Arsyianti (2021) de üniversite öğrencilerinin İslami finansal okuryazarlık düzeyini etkileyen faktörleri incelemişler ve bu durumun yatırım kararlarını finansal davranışları etkilediğini, cinsiyet faktöründen ise etkilenmediğini tespit etmişlerdir. Hane halkının finansal okuryazarlık ve refah durumunu modelleme yoluyla araştıran Riha-Parvin ve Panakaje (2022) ise yaş, eğitim nitelikleri, gelir düzeyi ve medeni durumun hane halkı finansal okuryazarlığını ve refah düzeyini önemli şekilde etkilediğini tespit etmişlerdir. Ülkemizde gerçekleştirilen bir başka çalışmada ise lise öğrencilerinde finans eğitiminin, finansal okuryazarlık düzeyleri ve davranışları üzerindeki etkisi yapısal eşitlik modeli ile incelenmiştir (Yıldırım ve Özbek, 2021). Araştırma sonucunda ailenin geçmişi, ekonomi eğitimi alma durumu, eğitimin kalitesi, finansal sosyalleşme ve aritmetik bilgi düzeylerinin finansal okuryazarlık düzeyi üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Model üzerinden incelendiğinde bireysel faktörlerin finansal okuryazarlık tutum ve davranışı üzerinde çevresel faktörlere göre daha etkili olduğu tespit edilmiştir. Modele göre bireysel faktörler cinsiyet, akademik başarı ve haber takibi bileşenlerinden oluşmaktadır ve en büyük etkiyi akademik başarı değişkeninin gösterdiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin Türkçe, matematik, hayat bilgisi, fen bilimleri ders ortalamaları arttıkça finansal tutum ve davranışlarının da olumlu yönde etkilendiği tespit edilmiştir. Mevcut bulguyu destekleyen araştırmasında Tural-Sönmez (2016), öğrencilerin finansal okuryazarlıklarının matematiksel ilişkileri yorumlama gücüyle ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Erkılıç (2019) ise öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyi, öz yeterlik algıları, para yönetme becerisi, para algıları, finans bilgisi ve matematik dersi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Ülke dışında gerçekleştirilen çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir PISA

(Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı) sonuçlarına göre finansal okuryazarlık puanı yüksek olan ülkelerin matematik yeterliği puanlarının da yüksek olduğunu tespit etmiştir. Skagerland vd. (2018), finansal karar alırken duygusal tepki vermenin ve matematik bilgisinin finansal okuryazar olma üzerinde önemli bir etkisi olduğunu belirlemişlerdir.

Oluşturulan yapısal eşitlik modeline göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışı üzerinde doğrusal, anlamlı ve küçük bir etki gösteren değişken ise cinsiyet olarak belirlenmiştir. Alanyazın incelendiğinde bu bulguyu destekleyecek nitelikte çalışmalarla karşılaşmaktadır. Worthington (2006), profesyonellerin, 50 yaş üstü bireylerin, iş yeri sahiplerinin ve üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri yüksek iken işsizlerin ve kadınların en düşük finansal okuryazarlık düzeyine sahip olduğunu belirlemiştir. Er vd. (2017) de diğer değişkenlerle birlikte cinsiyetin de finansal okuryazarlığı etkileyen bir diğer etken olduğunu tespit etmişlerdir. Alanyazında yer alan ve mevcut bulgu ile çelişen bir başka çalışmada Wagland ve Taylor (2009), cinsiyetin finansal okuryazarlıkla üzerinde etkisi olmadığını tespit etmişlerdir. Farklı sonuçlar ortaya çıkmasında yararlanılan örneklemelerin yaş aralığının etkili olabileceği düşünülmektedir.

Oluşturulan yapısal eşitlik modeline göre öğrencilerin haber ve gündemi takip etme süresi, finansal okuryazarlık tutum ve davranışı üzerinde ters yönlü bir etki ortaya koymaktadır. Ancak alanyazında bu yönde bir bulguya rastlanmamıştır. Aksine Kılıç (2016), finansal okuryazarlığı etkileyen değişkenleri belirlemeyi amaçladığı çalışmada medyanın üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinde etkili olduğunu; Özdemir vd. (2021) ise ekonomik gelişmeleri takip etmenin finansal okuryazarlık tutum ve davranışı üzerinde anlamlı bir etki oluşturduğunu tespit etmişlerdir. Bu çelişkinin nedeni mevcut araştırmaların daha büyük yaş grubu ile gerçekleştirilmesidir. Bu bakımdan elde edilen bulgu örneklem gurubu açısından alanyazına farklı bir katkı sunmaktadır.

Model incelendiğinde çevresel faktörlerin tümünün finansal okuryazarlık tutum ve davranışını olumlu yönde etkilediği görülmektedir. En yüksek etkiyi ise baba finansal okuryazarlık tutumun gösterdiği görülmektedir. Alanyazın incelendiğinde mevcut bulguyu destekleyen bir eğilim olduğu görülmektedir. Lyons vd. (2006), finans eğitimi alan lise öğrencilerin %77 oranında finansal bilgi elde etmek istediklerinde aileye sormayı tercih ettiğini belirtmişlerdir. Van Rooij vd. (2011) ise finansal konularla ilgili bilgi alışverişi söz konusu olduğunda bireylerin mali danışmanlardan ziyade aile ve arkadaşlarından yardım aldıklarını tespit etmişlerdir. Lusardi vd. (2010) ise gençler arasında gerçekleştirdikleri çalışma sonucunda finansal okuryazarlığın ailenin finansal bilgisi ile doğrudan ilgili olduğunu tespit etmişlerdir.

Öğrencilerinin finansal okuryazarlık tutumlarını ve davranışlarını etkileyen diğer çevresel değişkenlerin anne ve babanın eğitim düzeyi ve ekonomik geliri olduğu model üzerinde görülmektedir. Eğitim düzeyi arttıkça çocuğun finansal okuryazarlık tutum ve davranışı üzerinde

küçük de olsa anlamlı bir etki yarattığı görülmektedir. Ancak gelirin etkisi finansal okuryazarlık ile ters orantılı bir yapı sergilemektedir. Öğrencilerin gelir düzeyi arttıkça finansal okuryazarlık tutum ve davranış puanlarının düşmektedir. Çarıkçı (2019), dördüncü sınıf öğrencilerinin finansal tutumlarını ve bilgilerini belirlemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışma sonucunda öğrencilerin gelir seviyesi arttıkça finansal okuryazarlık düzeyinin de doğrusal bir şekilde arttığını tespit etmiştir. ABD’de gerçekleştirdiği çalışmada Lusardi (2008) de benzer şekilde gelir düzeyi ile finansal okuryazarlığın doğrusal ilişki içinde olduğunu belirlemiştir. Bu bakımdan mevcut bulgunun alanyazın ile çeliştiği görülmektedir. Bireylerin finansal okuryazarlık düzeyi ile ailelerinin yapısı ve eğitim düzeyi arasında doğrusal ilişki olduğunu savunan çalışmalar alanyazında mevcuttur ve bu açıdan oluşturulan YEM modelini desteklemektedir (Cude vd., 2006; Murphy, 2005). Bireylere eğitim verilmesinin yanı sıra ebeveynlerinin eğitim düzeyinin artırılması gerektiğini düşünen Hryshko vd. (2011), böylece bireyin finansal okuryazarlığını arttırmanın mümkün olacağını tespit etmiştir.

Finansal okuryazarlığı etkileyen çevresel faktörlerden biri de öğrencilerin sosyal medya kullanımudur. Alanyazın incelendiğinde sosyal medya kullanımının finansal okuryazarlık ile ilişkisini ortaya koyan çalışmalara rastlamak mümkündür. Bağcı ve Arabacı (2019), üniversite öğrencileri ile gerçekleştirdikleri çalışma sonucunda finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğunu ve genellikle elde edilen finansal bilgilerin de sosyal ağlardan gördükleri ile sınırlı olduğunu belirlemişlerdir. Ergüt vd. (2020) ise gerçekleştirdikleri lojistik regresyon analizinde sosyal medya değişkeninin 25 yaş üstü için finansal okuryazarlık ve tutumda anlamlı bir değişkenken 25 yaş altı için bir etkisi olmadığını tespit etmişlerdir.

Sonuç ve Öneriler

İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin finansal okuryazarlık tutumlarını ve davranışlarını etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla gerçekleştirilen çalışma sonucunda öğrencilerin finansal okuryazarlık tutum ve davranışlarının yükseltilmesine yönelik çalışmalara ağırlık verilmesi gerektiği önerilmektedir. Finansal tutum ve davranışları düzeltmek amacıyla nasıl bir yol izlenmesi gerektiğini ise yapısal eşitlik modeli üzerinde cevaplamak mümkündür. Bireysel açıdan bakıldığında en büyük etkenin akademik başarı olduğu görülmektedir. Buradan yola çıkılarak okul müfredatlarında finansal okuryazarlıkla ilgili kavram ve bilgilerin yer verilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu konuda ders içerikleri geliştirilmesi, öğretmen eğitimleri ve materyal temini sağlama gibi faaliyetler aracılığı ile çocukların tutum ve davranışlarının üst düzeye çıkarılması mümkündür.

Çevresel faktörler açısından bakıldığında ise en büyük etkenin anne ve babanın finansal tutumları olduğu görülmektedir. Özellikle ilköğretim döneminde henüz arkadaş ve çevre etkisi altına girmemiş ve rol model olarak yetişkinleri kabul etmiş öğrenciler için büyüklerin söyledikleri ve yaptıklarının büyük önem taşıdığı bir kez daha tespit edilmiştir. Buradan yola çıkılarak aile

eğitimlerine destek verilmesi, ailelerin kendi bilgi ve birikimini çocuklarına nasıl aktarabileceği ile ilgili yönlendirmeler yapılması önem arz etmektedir.

Gerçekleştirilen çalışmada elde edilen bulgular niceliksel yapıda olduğu için istisnai durumlar ihmal edilmek durumunda kalınmıştır. Mevcut bulguların daha derinlemesine incelenmesine olanak sağlayacak nitel çalışmalarla desteklenmesi önerilmektedir. Ayrıca belirlenen öğrencilerin ve ailelerin finansal okuryazarlık durumlarının boylamsal olarak ele alan çalışmalara yer verilmesi alanyazına katkı sunacaktır.

Kaynaklar

- Anderson, J. C. & Gerbing, D. W. (1988). Structural equation modeling in practice: A review and recommended two-step approach. *Psychological Bulletin*, 103, 411-423. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.103.3.411>
- Arellano, A., Camara, N., & Tuesta, D. (2018). Explaining the gender gap in financial literacy: the role of non-cognitive skills. *Economic Notes: Review of Banking. Finance and Monetary Economics*, 47(2-3), 495-518. <https://doi.org/10.1111/ecno.12113>
- Bağcı, H. & Arabacı, S. M. (2019). Finansal okuryazarlık düzeyinin ve finansal okuryazarlığı etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *BMIJ*, 7(3), 68-88. <http://dx.doi.org/10.15295/bmij.v7i3.1232>
- Bayram, S. (2010). *Finansal okuryazarlık ve para yönetimi davranışları: Anadolu üniversitesi öğrencileri üzerine uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Byrne, B. M. (2010). *Structural equation modeling with amos: Basic concepts, applications, and programming* (2. b.). Taylor and Francis Group.
- Cole, K. C. (1987). A theory of everything. *New York Times Magazine*. <https://www.nytimes.com/1987/10/18/magazine/a-theory-of-everything.html> sayfasından erişilmiştir.
- Coşkun, S. (2016). Üniversite öğrencilerinin finansal davranış ve tutumlarının belirlenmesi: Finansal okuryazarlık algıları üzerine bir araştırma. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 5(7), 2248-2258. <http://www.itobiad.com/tr/download/article-file/226744> sayfasından erişilmiştir.
- Cude, B., Lawrence, F., Lyons, A., Metzger, K., LeJeune, E., Marks, L., & Machtmes, K. (2006). College students and financial literacy: What they know and what we need to learn. *Proceedings of the Eastern Family Economics and Resource Management Association*, 102(9), 106-109. <https://124.im/72CXNx> sayfasından erişilmiştir.

- Çarıkçı, O. (2019). İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin finansal farkındalık düzeyinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5, 133-157. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aksos/issue/46882/551019> sayfasından erişilmiştir.
- Çelikten, L. & Doğan, M. C. (2020). Marmara finansal okuryazarlık tutum ve davranış ölçeğinin geliştirilmesi. *HAYEF: Journal of Education*, 17(2), 199-221. <https://doi.org/10.5152/hayef.2020.20017>
- Çelikten, L., Doğan M. C., Dişli-Çelikten, M. (2023). İlkokulda finansal okuryazarlık: Demografik faktörler finansal tutum ve davranışları farklılaştırıyor mu? *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 13(1), 135-162. <https://doi.org/10.23863/kalem.2022.226>
- Çelikten, L. (2024). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin finansal tutum ve davranışları ile duygusal zekâları arasındaki ilişki: finansal okuryazarlığın duygusal yönü. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 190-213. <https://doi.org/10.17679/inuefd.1221527>
- Çokluk, Ö. S., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, S. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Pegem Akademi.
- Danes, S. M. & Haberman, H. (2007). Teen financial knowledge, self-efficacy, and behavior: A gendered view. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 18(2), 48-60. <https://ssrn.com/abstract=2228406> sayfasından erişilmiştir.
- Er, B., Şahin, Y. E., & Mutlu, M. (2017). Finansal eylem ve finansal okuryazarlık: Üniversite öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Finans, Ekonomik ve Politik Yorumlar*, 54(630), 75-88. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/787817> sayfasından erişilmiştir.
- Ergün, B., Şahin, A., & Ergin, E. (2014). Finansal okuryazarlık: işletme bölümü öğrencileri üzerine bir çalışma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(34), 847-864. https://www.sosyalarastirmalar.com/cilt7/sayi34_pdf/8isletme_iktisat_iletisim_kamu/ergun_b_ahadir_vd.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Ergüt, Ö., Camkiran C., & Çilingirtürk, A. M. (2020). Finansal okuryazarlık düzeyi ile sosyal ağların etkileşimi üzerine ampirik bir uygulama. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 18, 295-307. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.635429>
- Erkılıç, A. (2019). *Lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri ve matematik ders başarıları arasındaki ilişki*. (Yüksek Lisans Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Fernandes, D., Lynch Jr., J. G., & Netemeyer, R. G. (2014). Financial literacy, financial education and downstream financial behaviors. *Management Science*, 60(8), 1861-1883. <https://doi.org/10.1287/mnsc.2013.1849>

- Gudmunson, C. G. & Danes, S. M. (2011). Family financial socialization: Theory and critical review. *Journal of Family and Economic Issues*, 32(4), 644-667. <https://doi.org/10.1007/s10834-011-9275-y>
- Güneş, F. (1994). Okuryazarlık kavramı ve düzeyleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 27(2), 499-507. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000368
- Gökmen, H. (2010). *Finansal okuryazarlık*. Hiperlink Eğitim.
- Güvenç, H. (2016). Lise öğrencileri için finansal okuryazarlık ölçeği geliştirme çalışması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(3), 847-863. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/229537> sayfasından erişilmiştir.
- Hryshko, D., Luengo-Prado, M. J., & Sorensen, B. E. (2011). Childhood determinants of risk aversion: The long shadow of compulsory education. *Quantitative Economics*, 2(1), 37-72. <https://doi.org/10.3982/QE2>
- Hastings, J. S., Madrian, B. C., & Skimmyhom, W. L. (2012). Financial Literacy, Financial Education and Economic Outcomes. National Bureau of Economic Research. Working Paper 18412. <https://www.nber.org/papers/w18412> adresinden erişilmiştir.
- Holden, K., Kalish, C., Scheinholtz, L., Dietrich, D., & Novak, B. (2009). Financial literacy programs targeted on pre-school children: Development and evaluation. *Credit Union National Association (CUNA)*. <https://fyi.extension.wisc.edu/financialseries/files/2013/10/CUNA-Report-full-draft.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Jappelli, T. & Padula, M. (2011). Investment in Financial Literacy and Saving Decisions. CSEF Working Paper 272. <https://www.csef.it/WP/wp272.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Karagöz, Y. (2017). *SPSS ve AMOS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. Nobel.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel.
- Kılıç, Y. (2016). *Finansal okuryazarlık ve finansal refahın belirleyicileri: Gaziantep ve çevre iller için yapısal eşitlik modeli uygulaması*. (Doktora Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Kline, R. B. (2006). *Principles and practice of structural equation modeling* (2. b.). Guilford.
- Kurt, A. A. (2010). Okuryazarlıkta dönüşümler. F. Odabaşı (Ed.), *Bilgi ve iletişim teknolojileri ışığında dönüşümler içinde*. Nobel.
- Lusardi, A. (2008). Financial literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice? National Bureau of Economic Research Working Paper 14084. <https://doi.org/10.3386/w14084>
- Lusardi, A., Mitchell, O. S., & Curto, V. (2010). Financial literacy among the young. *The Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 358-380. <https://www.jstor.org/stable/23859796> sayfasından erişilmiştir.

- Lyons, A. C., Scherpf, E., & Roberts, H. (2006). Financial education and communication between parents and children. *The Journal of Consumer Education*, 23, 64-76. http://www.cefe.illinois.edu/images/CV_Lyons_091515.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Mandell, L. & Klein, L. S. (2007). Motivation and financial literacy. *Financial Services Review*, 16(2), 105-116. https://www.researchgate.net/publication/252555470_Motivation_and_Financial_Literacy sayfasından erişilmiştir.
- MEB. (2018). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686SOSYAL%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Meydan, C. H. & Şeşen, H. (2015). *Yapısal eşitlik modellemesi AMOS uygulamaları* (2. B.). Detay.
- Meyers, L. S., Gamst, G., & Guarino, A. J. (2006). *Applied multivariate research: Design and interpretation*. Sage.
- Murphy, A. J. (2005). Money, money, money: An exploratory study on the financial knowledge of black college students. *College Student Journal*, 39(3), 478-488. <https://eric.ed.gov/?id=EJ725583> sayfasından erişilmiştir.
- Noctor, M., Stoney, S., & Stradling, R. (1992). Financial Literacy: A Discussion of Concepts and Competences of Financial Literacy and Opportunities for its Introduction into Young People's Learning. Report prepared for the National Westminster Bank. London: National Foundation for Education Research. <https://l24.im/FU3gYT0> sayfasından erişilmiştir.
- OECD. (2013). *Financial education for youth: The role of schools*. OECD. <https://doi.org/10.1787/9789264174825-en>
- OECD. (2016). *OECD/INFE International survey of adult financial literacy competencies*. OECD. <https://l24.im/AQI8aU5> sayfasından erişilmiştir.
- Özdemir, F. S., Bengü, H., Bulut, E., & Çelik, S. (2021). Bilim insanlarının finansal okuryazarlık tutum ve davranışları üzerine bir araştırma: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 449-482. <https://doi.org/10.18037/ausbd.959245>
- Rahman, F. & Arsyianti, L. D. (2021). Islamic financial literacy and its influence on student financial investment and behavior. *Al-Iqtishad Journal of Islamic Economics*, 13(2), 289-312. <https://doi.org/10.15408/aiq.v13i2.22005>
- Reisinger, Y. & Mavondo, F. (2007). Yapısal eşitlik modellemesi: kritik sorunlar ve yeni gelişmeler. *Seyahat ve Turizm Pazarlaması Dergisi*, 21(4), 41-71. https://doi.org/10.1300/J073v21n04_05
- Riha-Parvin, S. M. & Panakaje, N. (2022). Financial prosperity of households through financial literacy, financial management behavior and financial participation: Empirical study. *International*

- Journal of Case Studies in Business, IT, and Education (IJCSBE)*, 6(2), 714-733.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.7438357>
- Rotherham, A. J. & Willingham, D. T. (2010). 21st-century skills. *American Educator*, 34, 17-20.
<https://eric.ed.gov/?id=EJ889143> sayfasından erişilmiştir.
- Sarıgül, H. (2015). Finansal okuryazarlık tutum ve davranış ölçeği: Geliştirme, geçerlik ve güvenilirlik. *Journal of Management and Economics Research*, 13(1), 200-218. <https://doi.org/10.11611/JMER408>
- Sarıgül, H. (2020). Türkiye’de finansal okuryazarlık alanında yazılan lisansüstü tezlerin içerik analizi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 10(1), 153-165. <https://doi.org/10.5961/jhes.2020.377>
- Skagerland, K., Lind, T., Strömbäck, C., Tinghög, G., & Västfjäll, D. (2018). Financial literacy and the role of numeracy—how individuals’ attitude and affinity with numbers influence financial literacy. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, 74, 18-25.
<https://doi.org/10.1016/j.socec.2018.03.004>
- Tabachnick, B. & Fidell, L. S. (2015). *Using multivariate statistics* (6. b.). Pearson Longman.
- TDK. (2015). Okuma. *Genel açıklamalı sözlük*. TDK.
- Temizel, F. & Bayram, F. (2011). Finansal okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, 12(1), 73-86. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423875070.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Tural-Sönmez, M. (2016). *Yedinci sınıf öğrencilerinin matematiksel modelleme etkinlikleriyle matematikselleştirme süreçlerinin ve finansal okuryazarlıklarının incelenmesi*. (Doktora Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Vitt, L., Anderson, C., Kent, J., Lyter, D., Siegenthaler, J., & Ward, J. (2000). Personal finance and the rush to competence: *Financial literacy in the U.S.* <https://www.isfs.org/documents-pdfs/rep-finliteracy.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Wagland, S. P. & S. Taylor (2009). When it comes to financial literacy, is gender really an issue? *Australasian Accounting Business and Finance Journal*, 3(1), 13-25.
<https://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1049&context=aabfj> sayfasından erişilmiştir.
- Williams, T. (2007). Empowerment of whom and for what? Financial literacy education and the new regulation of consumer financial services. *Law & Policy*, 29(2), 226-256. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9930.2007.00254.x>
- Worthington, A. C. (2006). Predicting financial literacy in Australia. *Financial Services Review*, 15(1), 59-79. <https://ro.uow.edu.au/compapers/116/> sayfasından erişilmiştir.

- Xu, L. & Zia, B. (2012). Financial Literacy Around the World: An Overview of the Evidence with Practical Suggestions for the Way Forward. World Bank Policy Research Working Paper 6107. <https://ssrn.com/abstract=2094887> sayfasından erişilmiştir.
- Van Rooij, M., Lusardi, A., & Alessie, R. (2011). Financial literacy and stock market participation. *Journal of Financial Economics*, 101(2), 449-472. <https://l24.im/P2TyZCh> sayfasından erişilmiştir.
- Yıldırım., D. & Özbek., A. (2021). Erken dönem ekonomi eğitimi ve finansal sosyalizasyonun finansal okuryazarlık düzeyine etkisi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 694-710. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.860749>

Extended Summary

Financial literacy is the ability to make effective decisions by knowing financial concepts and risks, to make conscious evaluations while managing and using money, and to implement the decisions taken (Noctor et al., 1992; OECD, 2013). Individuals with this financial skill play an active role in financial matters, carefully observe economic developments, and contribute to more efficient operation of markets by focusing on saving rather than consumption (Williams, 2007; Xu and Zia, 2012). Considering the area of impact in terms of both financial and social aspects, financial literacy education should be provided to individuals of all ages and groups in order to reduce economic problems and develop financial awareness in the long term (Bayram, 2010). However, according to the OECD (2016), the fact that Türkiye ranks 21st among 30 participating countries in the financial literacy sub-dimension emphasizes the importance of the situation once again. Studies on financial literacy generally cover the secondary school, high school and postgraduate education levels, and the primary school dimension is not given enough weight (Çelikten, 2024; Sarıgül, 2020). Again, studies emphasize that family structure and the family's financial attitude are very important in the acquisition of financial behavior (Cude et al., 2006; Çarıkcı, 2019; Gudmunson and Danes, 2011; Lusardi, 2008; Lyons et al., 2006; Van Rooij et al., 2011). As a result, although there are one-dimensional studies examining the relationship between financial literacy and different variables such as academic success, family, and environment, there is a need for studies that consider all components together and determine the extent to which each variable affects attitudes and behaviors.

The research was descriptive and was designed using the relational survey model. Purposeful sampling method was used in determining the sample. The research group consisted of 285 fourth-grade students who continued their education in a state primary school in Ankara and their families. 10 different variables were used in creating the research model. The demographic information forms and scales below were used to measure these variables.

- Academic success
- Social media use

- News follow-up
- Economic income
- Parental education level
- Financial Literacy Attitude and Behavior Scale
- Marmara Financial Literacy Attitude and Behavior Scale

In the study process, firstly literature review was conducted and in this direction, it was assumed that parental education level, parental economic income, parents' financial literacy attitudes, child's gender, child's social media usage, child's economic news watching status and child's academic success would be the factors affecting attitudes towards financial literacy. In the second stage of the study, model determination studies were conducted. In this direction, while designing the model, gender, academic success and economic news following were considered as individual variables affecting attitude and behavior. Data collection process was carried out in the third stage of the study. In the fourth stage, the model was tested. The obtained data was first transferred to the SPSS software, then the data was transferred to the draft model drawn with the AMOS software, and the analyses were performed. In the last stage of the study, necessary modifications were made, and the model was given its final form. In order to test the assumptions, missing data analysis was first performed and missing or erroneous data were determined and removed. Extreme value analysis was performed to determine the normality of the distribution of the data set. According to the Z score, those within the range of +3, -3 were accepted and the answers of four participants outside these values were removed from the data set. As a result, normality analysis was performed with 285 data.

The lowest score that can be obtained from the scale applied to the students is 21, and the highest is 105. When Table 3 is examined, it is seen that the students' mean score is $X=70$ and the standard deviation is $sd=9.37$. When the stage of testing the drawn model was passed, the structural equation model in Figure 1 was created.

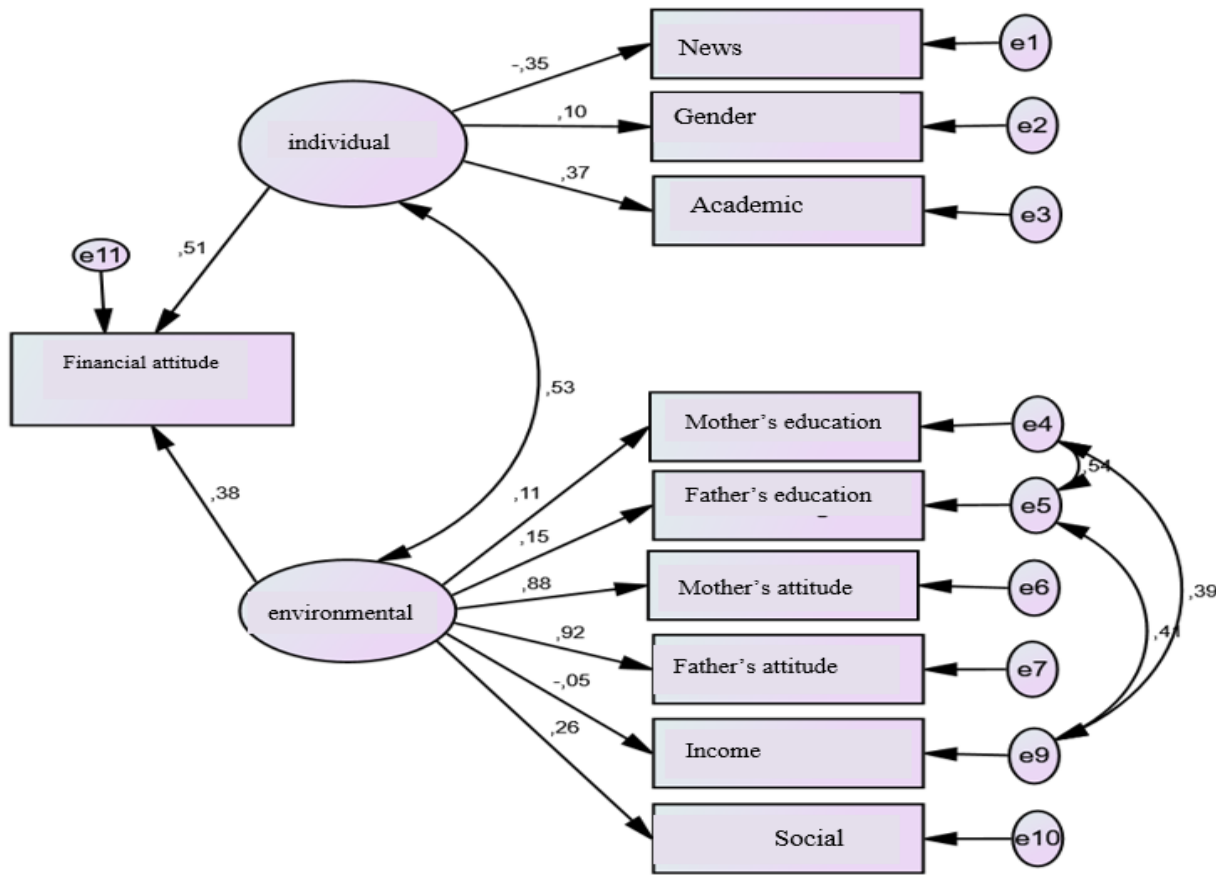

Figure 1. Structural Equation Model

After testing the model, the fit values were examined and it was determined that the chi-square fit index of the model ($\chi^2=57.88$, $p=.00$, $df=30$, $\chi^2 df=1.92$) was significant. In addition, other fit index values were found as RMSEA=.05; GFI=.96; IFI=.96; CFI=.96. The information obtained as a result of the analyses was as follows:

- Primary school students' financial literacy attitude and behavior scores were at a moderate level.
- The fit indexes of the created model were at a very good level. According to the created model, primary school students' financial literacy attitudes and behaviors were significantly affected by individual (gender, academic success, news follow-up) and environmental (parental education level, parental financial attitude, income level and social media use) factors.
- Primary school students' financial literacy attitudes and behaviors were affected by individual factors at a higher level than environmental factors.
- Among individual factors, academic success had the greatest effect, and gender had the least effect. News follow-up showed an inversely proportional effect. It was determined

that as the economic agenda and news content that the student was exposed to increases, financial literacy attitudes and behaviors were negatively affected.

- Among environmental factors, it was determined that the variable that affected the primary school student's financial attitude the most was the father's financial attitude. The variable that affected the least was the family's income level. In addition, it was figured out that there was an inverse proportion between income level and financial attitude. In other words, as the student's income level increased, financial attitude and behavior scores decreased.
- It was observed that all variables included in the model significantly predicted financial attitudes and behaviors.

As a result of the study, it is suggested that emphasis should be placed on studies aimed at increasing the financial literacy attitudes and behaviors of students. It is possible to answer the question of how to correct financial attitudes and behaviors through the structural equation model. When viewed from an individual perspective, it is seen that the biggest factor is academic success. Based on this, it is of great importance to include concepts and information about financial literacy in school curricula. It is possible to raise children's attitudes and behaviors to a higher level through activities such as developing course content, teacher training and providing materials on this subject.

When viewed from an environmental factor perspective, it is seen that the biggest factor is the financial attitudes of the mother and father. It has been determined once again that what adults say and do is of great importance, especially for students who have not yet come under the influence of friends and the environment during primary school and who accept adults as role models. Based on this, it is important to support family education and provide guidance on how families can transfer their own knowledge and experience to their children.

Since the findings obtained in the study were quantitative in nature, exceptional cases had to be ignored. It is recommended that the current findings be supported by qualitative studies that will allow for a more in-depth examination. In addition, including studies that examine the financial literacy status of the determined students and families longitudinally will contribute to the literature.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Bu araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve yazılı hale getirilmesinde sadece tek bir araştırmacı yer almıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Bu araştırmada herhangi bir kurum, kuruluş ya da kişiden destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı

Araştırmacının araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırma, Harran Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulunun 19.10.2023 tarih ve 2023/165 sayılı onayı ile yürütülmüştür.